

A köz- és magánszféra együttműködése a felsőoktatásban

Dr. Turcsányi Katalin

Budapesti Műszaki Főiskola
turcsanyi.katalin@kgk.bmf.hu

Absztrakt: A gazdasági növekedés kulcskérdése, a versenyképesség fontos meghatározója a jól képzett, egészséges munkaerő. A képzési piramis csúcsán elhelyezkedő felsőoktatás finanszírozása befektetés az emberi tőkébe. A felsőoktatás infrastruktúrájának fejlesztése technikai feltételeket biztosít ehhez. Mind az oktatási tevékenység, mind annak infrastruktúrájának kialakítása és működtetése különböző konstrukciókban és különböző forrásokból valósulhat meg. A közszféra és a magánszféra egymás logikájának, módszereinek megismerésével, kölcsönös tiszteletben tartásával, partneri viszonyuk erősítésével járulhatnak hozzá a felsőoktatás versenyképességének, és a versenyképes munkaerőnek a megvalósulásához.

Kulcsszavak: Versenyképes felsőoktatás, vállalkozói és adminisztratív elemek, egyéni és társadalmi ráfordítások és hozamok

1. Bevezetés

Az oktatás a gazdaság stratégiai ágazata, a képzett (és egészséges) munkaerő az ország legfőbb vonzereje. A fejlett gazdaságok versenyképességét jelentősen befolyásolja oktatási rendszerük, az oktatás tartalmi megfelelősége, infrastruktúrája, alkalmazkodóképessége. Ahhoz, hogy sikeresek legyenek ebben az új világban, a fejlett és fejlődő országoknak egyaránt arra kell összpontosítaniuk, hogy növeljék munkaerejük termelési kapacitásait, a munkavégző képességeket. Az egyre inkább globalizálódó gazdaságban a tudás és a képességek különböztetik meg egymástól a nemzeteket és az egyéneket.

A magyar felsőoktatás látványos fejlődés színtere az utóbbi évek növekvő létszámával és az oda irányuló beruházások nagy számával.

Soha nem látott mértékben gazdagodik a felsőoktatás: új és felújított oktatási épületek, kollégiumok sora jött létre az utóbbi néhány évben szinte „pillanatok alatt”.

Turcsányi K.

A köz- és magánszféra együttműködése a felsőoktatásban

Tíz felsőoktatási intézményben befejeződtek a kollégiumi rekonstrukciók: a Budapesti Corvinus Egyetemen, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen, a Debreceni Egyetemen, a Kaposvári Egyetemen, a Miskolci Egyetemen, a Szent István Egyetemen, a Dunaújvárosi Főiskolán, a Nyíregyházi Főiskolán, a Szolnoki Főiskolán, illetve Tessedik Sámuel Főiskolán. Összesen 7743 felújított férőhelyet adtak át, egyúttal pedig további 230 új férőhellyel bővült a kollégiumi kapacitás.

Az elmúlt másfél évben hat egyetem, illetve főiskola épületeit újították fel, illetve bővítették. Ezek: a Budapesti Corvinus Egyetem, az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Miskolci Egyetem, a Nyugat-Magyarországi Egyetem, a Pécsi Tudományegyetem, a Semmelweis Egyetem, illetve a Berzsenyi Dániel Főiskola, a Budapesti Műszaki Főiskola, a Dunaújvárosi Főiskola, az Eszterházy Károly Főiskola, a Károly Róbert Főiskola, a Tessedik Sámuel Főiskola.

Jelenleg négy intézményben zajlik a meglévő kollégiumok rekonstrukciója (Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen, a Pécsi Tudományegyetemen, a Szegedi Tudományegyetemen, valamint a Veszprémi Pannon Egyetemen), további négy intézménynél a közbeszerzési eljárást hamarosan lezárják, és kezdődhetnek az újabb beruházások (Debreceni Egyetemen, a Pécsi Tudományegyetemen, a Semmelweis Egyetemen és a Budapesti Műszaki Főiskolán).

A munkák befejezése után 5805 felújított és 1872 új kollégiumi férőhelyet adnak majd át: a következő másfél-két évben újabb oktatási épületeket újítanak fel az ország számos pontján, a közbeszerzési eljárásokat lebonyolították, és a kivitelezési munkák már meg is kezdődtek a Budapesti Műszaki Főiskolán, a Semmelweis Egyetemen, a Szent István Egyetemen, a Dunaújvárosi Főiskolán, az Eötvös József Főiskolán, a Nyíregyházi Főiskolán, valamint a Szolnoki Főiskolán.

A hagyományos kutatóegyetem funkcióit és finanszírozását kétfelől is kikezdte az idő: egyfelől változni látszanak a munkaerőpiaci igények, másfelől tarthatatlannak tűnik, még az egyre növekvő tandíjak mellett is, az egyetemi oktatás további finanszírozása, legyen szó állami vagy magánegyetemről. Az államilag fenntartott rendszerek nem viselnek el egy olyan növekedési pályát, amelynek során az egy főre vetített képzési költségek és a diákok száma is erőteljesen növekvő.

Az újfajta megközelítések ezért nem elégednek meg azzal, hogy - fenntartva az oktató- és intézmény-centrikus gondolkodást -, megnézik, hogyan lehetne az egyetem "egyéb" jellemzőit, például a felvételi arányszámokat, az oktatói óraterhelést vagy a tandíjat, úgy megváltoztatni, hogy az egyetem intézménye és eszméje ne csorbuljon. A felsőoktatás gazdasági elemzését új megközelítésben szükséges elvégezni.

Ennek az átértékelésnek, amit a "tudásökológia" terminus alkalmazása fejez ki, kiindulópontja a "tanuló társadalom" modellje. A "tanuló társadalom" tagjai újra és újra belépnek a tudásiparba, hogy újabb készségeket és szakismereteket

szerezzenek, így egyes becslések szerint a huszonegyedik század első évtizedeiben a diáknépesség felét már dolgozó felnőttek alkothatják, akik tovább- át- vagy újraképzéséért a legkülönbözőbb gazdasági szereplők fizetnek, az alkalmazóktól az államon át a munkavállalóig (*ezt a prognózist a magyar felsőoktatási népesség összetétele lényegében igazolja*). Az egyetem a maga kapacitásait szolgáltatássá alakítja, s úgy jelenik meg szereplőként az oktatási piacon, hogy igyekszik kompetitív hátrányait – például az egyetemi autonómia elvéből adódó vezetési és szervezeti nehézségeket – leküzdeni. A jelszó itt az "outsourcing": együttműködés olyan gazdasági szereplőkkel, amelyek az egyetem presztízse és hagyományai által fémjelzett tartalmat "processzálják" és "értékesítik" az oktatási piacon – például megvásárolják a tananyagok szerzői jogait, közvetítő szerepet töltenek be a távoktatási piacon, különösen az internetes oktatásban, vagy finanszírozóként vesznek részt az átképzés költségeinek fedezésében vagy az egyetem által folytatott kutatásokban.

2. Történeti áttekintés

Az első oktatási beruházásról (iskolaépítésről) szóló PPP-szerződést Írországban írták alá 2001-ben. A magáncég vállalta az építést, a finanszírozást, a működtetést, a fenntartást és az eszközellátást, de az iskolák az állam tulajdonába kerültek. A magáncég az államtól a működési költségek fedezésére havi térítést kap, azaz a beruházási költségek a költségvetés számára folyó költségekké váltak (de nem estek el!). Hollandiában is tervek készülnek kollégiumok építéséről PPP formában.

Magyarországon a Felsőoktatási Fejlesztési Program keretében 2002-2004 között 35 Md Ft, 2004-2006 között 10 Md Ft, a NFT keretében 2004-2006 között a felsőoktatási intézmények infrastrukturális feltételeinek javítására 13 Md Ft, PPP konstrukcióban 2005-2008 között diákokthoz és infrastruktúra fejlesztésre 175 Md Ft került a tervekbe.

A napjainkban széles körben elterjedt, sokat bírált és méltatlanul kevésbé népszerűsített PPP konstrukció éppen a felsőoktatásban a legsikeresebb.

Amiért előnyösnek tekinthető a PPP konstrukcióban megvalósuló beruházás a felsőoktatás területén:

- Előrehozott megvalósítással a versenyképesség biztosítása,
- az állam által vállalt feladatok mennyiségi kiterjesztése,
- racionálisabb programok, gazdaságosabb feladatellátás,
- kockázatmegosztás a feladatellátásban,

Turcsányi K.

A köz- és magánszféra együttműködése a felsőoktatásban

- korábbi szembesülés a költségekkel, tervezhetőbb költségvetési kiadások, egyszerűbb költségvetési szerkezet,
- kevesebb közalkalmazottal történő feladatellátás,
- tisztább, számonkérhető viszonyok, azonos szolgáltatási szint biztosítása.

Hátrányként említik, hogy

- Magyarországon nagy a politikai bizonytalanság a PPP megítélésében,
- hosszú távú adósság terhet ró a költségvetésre, a jövő nemzedékre,
- magasabb hitelkamatokkal jár, ezért a gazdaságosság bizonyos része elvész,
- bizonytalanabb a jogi környezet stabilitása, nagyobb kockázattal jár.

3. Állami szerepvállalás indokoltsága az oktatásban

Európában az 1960-as évektől vált általánossá az, hogy a tanulmányok folytatásának költségeit meghatározó mértékben a költségvetés az adókból fedezi. Az európai gyakorlattal szemben csak néhány országban (például az Amerikai Egyesült Államok, Japán) jelentős - a magán, illetve az állami intézményekben differenciáltan - az egyéni (családi) finanszírozás szerepe.

A finanszírozásnak Európában elterjedt rendszere azonban ma már általános kritikát kap, mert csekély az ösztönző hatása, illetve dinamikusan növekvő a támogatási igénye. Nincs ösztönző hatása sem a tanulmányi idő ésszerű hosszára, sem a teljesítményre nézve. Jelentősen növekedett a tanulmányokra fordított idő, azok a hallgatók is kapnak támogatást, akiknek gyenge a teljesítménye, illetve azok, akik nincsenek arra rászorulva.

A kedvezőtlen tapasztalatok hatására általános a törekvés a változtatásra, a hallgatóknak adott támogatások rászorultság szerinti differenciálására, a visszafizetési kötelezettség nélkül adott támogatások helyett a feltételekhez kötött támogatás nyújtására (ösztönző hitelkonstrukciók, tandíj, ösztöndíj).

Mind több országban kezd jellemzővé válni, hogy az intézményeken keresztül adott támogatást is feltételekhez, mennyiségi, minőségi, hatékonysági kritériumokhoz kötik. Ezek a törekvések azonban – mind a hallgatóknak közvetlenül nyújtott, mind az intézményeken keresztül adott támogatások – elsősorban nem a közösségi támogatások csökkentését, hanem a túlzott növekedés megakadályozását, a hatékony ösztönzést célozzák.

Az oktatás a modern gazdaság egyik legnagyobb ágazatává vált, amelynek fenntartására a kormányok bevételeik hét-tíz százalékát, a gyermekes családok

jövedelmeiknek legalább egy huszad részét fordítják. Egy **igazságos tehermegosztásra** és **takarékos közkiadásokra** törekvő társadalomban szükség van az oktatás hasznának és költségeinek figyelemmel kísérésére.

Az oktatási rendszer egy részét mindenhol kormányzati forrásokból tartják fenn, és a kormányzatok más módon is költenek emberitőke-beruházásokra, például a képzési és álláslehetőségekkel stb. kapcsolatos ingyenes vagy csökkentett árú információkkal. A kormányzatok kétféle beruházási döntést hoznak. Egyrészt maguk is munkáltatók, munkáltatóként beruházási döntéseikben a vállalatok beruházási szempontjai vezetik őket. Másrészt az egyéni és vállalati beruházási döntések befolyásolására törekszenek. Az állami szerepvállalás mellett legfontosabb érvként azt szokták felhozni, hogy az oktatás nemcsak az oktatásban részt vevő egyéneknek hoz hasznot, az oktatás nem egyszerűen magánjóság, hanem úgynevezett kváziközjóság, externális hozamokkal jár. Az állam oktatási szerepvállalását közgazdasági szempontból elsősorban ezzel, **az oktatás externális hatásaival** szokták indokolni. Ezenkívül számos egyéb indok is felmerült, így **az oktatási piac tökéletlensége**, az oktatást igénybe vevők rendelkezésére álló **információk** tökéletlensége. Ugyancsak az állam oktatásban betöltött szerepe melletti érv, hogy a társadalomnak lehetnek preferenciái a kívánatos jövedelemelosztásról. Ha a szegénység mérséklése a cél, az **emberitőke-beruházások** támogatása olcsóbb eszköz lehet a kívánt hatás eléréséhez, hiszen egyszerű beruházásról van szó, amely hosszú időre megváltoztatja a jövedelemelosztást. Más megfogalmazásban ezt szokták az **esélyegyenlőség** megteremtésén érteni.

Ha az oktatásból csak a közvetlen felhasználónak származna haszna, akkor – tökéletesen kompetitív piacot feltételezve, a gazdaságon kívüli szempontokat pedig figyelmen kívül hagyva – nem lenne indokolt az állam oktatási szerepvállalása, mivel az egyének optimális mennyiséget vásárolhatnának a magánpiacon. Az oktatást azonban általában **kváziközjóságnak** vagy vegyes jóságnak tekintik, mivel externális hozamok kapcsolódnak hozzá. Externáliáknak (külső gazdasági hatásoknak) azokat a gazdasági hatásokat tekintjük, amelyek nem a döntéshozónál jelentkeznek, viszont közvetlenül érintik a döntésben részt nem vevő személyeket vagy csoportokat. A kváziközjóságok vagy vegyes jóságok részben magántermészetűek, részben kollektív természetűek. A haszon egy része osztható, ennyiben magánjóságok, ugyanakkor kollektív természetűek is, mivel a haszon egy része oszthatatlan. Az oktatási beruházások közvetlen haszonélvezői a képzésben résztvevők és családjaik. Az oktatás ilyen értelemben osztható és hasonló más magánjóságokhoz. Az oktatás osztható haszna mellett azonban olyan externális haszonnal is jár, amelyet a társadalom minden tagja vagy nagyobb csoportjai élveznek. A csoport minden tagja előnyökre tesz szert abból, hogy jól képzett emberek körében él. A kormányzat megfelelő szerepvállalása az oktatás esetében attól függ, hogy az milyen mértékben tekinthető köz-, illetve magánjóságnak.

Turcsányi K.

A köz- és magánszféra együttműködése a felsőoktatásban

A kormányzati beavatkozás megfelelő mértéke attól függ, hogy milyen relatív fontosságot tulajdonítanak az egyéni és a társadalmi hozamoknak az adott vegyes jószágból. Elvileg a támogatásnak az externális hozamok indokolta mértékig kell a keresletet megnövelnie. Az externális hozamok mértékének meghatározása nagy nehézségekbe ütközik, és mindaddig a vizsgálatok inkább a lehetséges externális hozamok meghatározására korlátozódtak. A lehetséges externális hozamok fontosabb típusait illetően általában egyetértés van, a nézetkülönbségek éppen az externális hatások mérési nehézségei következtében az externális hozamok nagyságának megítélésében vannak.

4. Egyéni és társadalmi költségek és hasznok

Az oktatás emberitőke-beruházásként való értelmezése azt jelenti, hogy az oktatási befektetések jövedelmezősége hasonló módszerekkel vizsgálható, mint a többi beruházásé. Az oktatásra vonatkozó költség–haszon elemzések az emberi tőke elméleten alapulnak, és feltételezik, hogy az oktatási ráfordítások megtérülése – legalább részben – közvetlen, s mind az egyéni, mind a társadalmi megtérülés mérhető. Az egyéni megtérülés vizsgálatok arra a kérdésre kell választ kapni, hogy mennyire jövedelmező az egyén számára a tanulás. Az egyéni megtérülés alakulását az oktatás iránti kereslet változásának magyarázatához szokták felhasználni. A társadalmi megtérülés elemzésekor az a kérdés, hogy a társadalom számára mennyire jövedelmező az oktatásra, egyes oktatási fokozatokra vagy a különböző oktatási programokra költeni. A **társadalmi megtérülési számításokat** annak vizsgálatára szokták használni, hogy hatékonyan osztják-e el a rendelkezésre álló erőforrásokat az oktatási és más célok, illetve az oktatáson belül a különböző programok között. A költség–haszon elemzés alkalmazásának az a feltétele, hogy mind a költségek, mind pedig a haszon pénzben mérhető legyen. Az oktatásnak számos olyan haszna is van, ami pénzben nem vagy csak nehezen mérhető. Az egyéni megtérülés számításához figyelembe kellene venni a nem pénzbeli előnyöket, a társadalmi megtérülés számításakor pedig az externális hozamokat. A fogalmi és mérési nehézségek miatt azonban általában csak a pénzbeli hasznokat vesszük számításba.

Költség–haszon elemzéskor vagy az úgynevezett belfőtérülési rátát vizsgálják, vagy a nettó jelenérték alakulását. Bármelyik módszert használjuk is, először meg kell határozni és meg kell mérni a költségeket és a hozamokat. Az oktatás egyéni és társadalmi költségei, illetve az egyéni és társadalmi hasznok különböznek egymástól.

Azok a közvetlen pénzbeli kiadások, amelyeket az egyének az oktatásban való részvétel miatt fizetnek, a közvetlen egyéni költségek.

Az oktatás állami támogatása miatt az oktatás közvetlen költségeinek jelentős része nem az egyéneket terheli, egy részük viszont egyéni költség. Ezek: – a tandíj, beiratkozási díj, térítési díj, – az iskolázáshoz kapcsolható szállás, ruházkodás stb. költségei, – az iskolázáshoz kapcsolható utazási költségek, – az iskolázási felszerelések költségei. Az egyéni közvetlen költségek egy részére nem terjed ki a rendszeres statisztikai adatgyűjtés, ezért ezek számításba vételéhez rendszerint empirikus vizsgálatokon alapuló becsléseket kell végezni. A közvetlen költségek kiszámításához mindig azt kell figyelembe venni, hogy csak olyan költségek vehetők számításba, amelyek kifejezetten az iskolázás következtében merülnek fel. Pl. nem lehet valakinek az iskolázási ideje alatti teljes létfenntartási költségeit oktatási költségként számításba venni, csak azt a többletköltséget, ami az oktatásban való részvétel miatt merült fel. Az oktatásban résztvevők egy része tanulmányi ideje alatt vissza nem térítendő pénzbeli támogatásban részesül. A támogatások értelemszerűen csökkentik az egyéni költségeket, azért ezek összegét az egyéni költségekből le kell vonni. Az egyének számára az oktatás közvetett (vagy haszonlehetőség-) költsége a tanulmányok miatt elmaradt vagy elszalasztott kereset. Az elszalasztott kereset attól az életkortól értelmezhető, amelytől kezdve az adott országban az egyén kereső tevékenységet folytathat.

Az oktatás társadalmi költségei nagyobbak az egyén költségeinél, mivel az oktatási szolgáltatások rendszerint díjmentesek, vagy csökkentett árúak. A költségeket ebben az esetben nem az oktatásban résztvevők, hanem mások viselik. Az ingyenes vagy csökkentett árú szolgáltatások a társadalom számára nem ingyenesek. Mivel az oktatásban résztvevők szintén tagjai a társadalomnak, ezért a társadalmi költségek között az egyéni költségeket is számításba vesszük. A társadalmi költségek tehát nem a költségvetés terheit mérik, hanem az összes erőforrás költségét, amelyet az adott társadalom oktatási célokra fordít, függetlenül attól, hogy ki fizet.

5. Ráfordítások és hozamok

A közvetlen társadalmi költségek nagyobb része folyó oktatási ráfordítás. A statisztikai adatgyűjtés nyomon követi az oktatási intézmények folyó oktatási kiadásait, ezek a különböző statisztikai kiadványokban megtalálhatók. Bizonyos mérési nehézségek fakadnak abból, hogy az iskolarendszerek számos nem oktatási szolgáltatást is nyújtanak például egészségügyi ellátást, szociális szolgáltatásokat. Ezért az oktatási intézmények kiadásai jóval nagyobbak, mint a szűken vett oktatási kiadások. A közvetlen költségek meghatározásához ezeket külön kell választani, és csak a valóban oktatási ráfordításokat kell számításba venni. Az oktatási intézmények kiadásainak ilyen kettéválasztása néha jelentősen csökkenti az intézmények kimutatott „oktatási” kiadásait.

Turcsányi K.

A köz- és magánszféra együttműködése a felsőoktatásban

Azok a ráfordítások sorolhatók a közvetlen társadalmi oktatási költségek közé, amelyek az oktatás következtében merülnek fel. A kollégiumi hálózat társadalmi költségei például oktatási kiadások – ezekre a kiadásokra az oktatási intézmények földrajzi elhelyezkedése miatt van szükség –, a kedvezményes étkezés költségei viszont inkább a szociális kiadások közé sorolhatók. A költség–haszon elemzésekhez az átlagköltség adatokat használjuk, vagyis az egy tanulóra jutó kiadásokat.

A közvetett társadalmi költségek közé tartozik a hallgatók elmaradt keresete. Az egyén számára az elmulasztott keresetek nyilvánvalóan költséget jelentenek, de felmerülhet, hogy miért költség a társadalom számára. Ennek az a magyarázata, hogy az oktatásban résztvevők nem dolgoznak, és emiatt a gazdaság outputja kisebb lesz. Az emberitőke-elmélet szerint a munkavállalókat határtermékükön fizetik meg, ezért az elmaradt keresetek jól mérik a kieső outputot. A társadalmi költségek számításba vételéhez ezért az adózatlan kereseteket használják.

A közvetett társadalmi oktatási költségek további eleme az oktatási intézmények adómentességének költségei, valamint az értékcsökkenés és az elmulasztott bérleti díj költségei. A non-profit intézmények, így az oktatási intézmények a vagyon-, a jövedelem- és sok esetben még a forgalmi adó fizetése alól is mentesítettek. Ezért az iskolák előnyben vannak más vállalkozásokkal szemben, mivel alacsonyabb áron vásárolhatnak inputokat. Az iskolák kivonása az adófizetés alól nem csökkenti az adó társadalmi költségeit, csak áthárítja a költségeket az adómentességet élvezőkről az adómentességet nem élvezőkre. Az adómentesség költségeinek számításba vételében nehézséget okoz, hogy mivel az adók egy részét éppen az iskolákra fordítják, nem lenne helyes az összes elengedett adót hozzáadni az oktatás költségeihez, hiszen adómentesség hiányában csak csökkentett adókra volna szükség a többi közösségi fenntartású tevékenység finanszírozására. Ezért az adómentességnek csak azt a hányadát kell az oktatás haszonlehetőség-költségeként kezelni, amekkora az adók nem oktatási célú hányada.

A közvetett költségek másik összetevője az iskolaépületek és felszerelések értékcsökkenése, amely az iskolarendszer fizikai vagyonának elhasználódását fejezi ki. Erről rendszerint nem állnak rendelkezésre adatok, hanem számításokat kell róluk végezni. Végül további költség az elmulasztott bérleti díj haszonlehetőség-költsége, amely az iskolaépületek, telkek és felszerelések nem oktatási célú bérbeadásának elmaradt hasznával egyenlő. Az oktatásnak olyan társadalmi költségei is lehetnek, amelyeket nem az oktatási rendszerek és nem is az egyének fizetnek. Ilyen költség lehet például, ha az oktatásban résztvevők bizonyos szolgáltatásokat vagy árukat kedvezményes áron kapnak. (Ilyen például a nappali tagozatos hallgatók utazási kedvezményének költsége.)

Az oktatás egyéni és társadalmi hasznát is rendszerint az oktatáshoz kapcsolható többlet-életkeresetekkel mérik. Az iskolázottsághoz tartozó többletkereseteket rendszerint az adott, iskolai végzettségűek átlagos kereseteinek és a megelőző,

végzettségük átlagos kereseteinek különbségeként számolják ki. Az egyéni megtérülés vizsgálatához az adózott, a társadalmi megtérülés vizsgálatához az adózatlan keresetekkel számolnak ugyanabból a meggondolásból, mint az elmulasztott keresetek esetében. Az egyéneknek a szabadon felhasználható jövedelem jelent csak hasznot, ezért számolunk az adózott keresetekkel. Az adózással történő kiigazítás rendszerint kevésbé érinti a kevésbé iskolázottak életkeresetét, az adó progresszivitása miatt. Ezért az életkeresetek különbségét és így a megtérülési rátákat is jelentősen csökkentheti a kiigazítás.

A társadalom számára az oktatás haszna az, hogy az iskolázás következtében növekszik a résztvevők termelékenysége. A költség–haszon elemzések elfogadják az emberítőke-elméletnek azt a feltételezését, hogy a magasabb keresetek a magasabb termelékenységet fejezik ki. A magasabb keresetek tehát az iskolázottsághoz kapcsolható többletoutputot mérik, amit az adózatlan keresetek tükröznek. Az iskolázottsághoz kapcsolható többletkeresetek számításakor a magasabb végzettségűek kereseti előnyét többnyire teljes egészében az iskolázás hozamának tekintik.

6. Finanszírozási körülmények

A felsőoktatásban folyó tevékenységet finanszírozhatják: az állam, az önkormányzat (valójában az adófizetők), az egyén (a tanuló vagy családja), a gazdaság más szereplői (például a leendő munkáltatók, egyházak, egyes társadalmi szervezetek, a Tudományos Akadémia), alapítványok, sőt, saját bevételeiből, vállalkozásaiból maga a felsőoktatási intézmény is hozzájárul a fenntartásához. A finanszírozás jelentheti a folyamatos működés és/vagy a fejlesztés feltételeinek a biztosítását, de a támogatást kaphatja a hallgató (ösztöndíj), vagy különböző formákban az intézmény. A hazai eszközök mellett külföldi támogatásokból, hitelekből is származhatnak források.

Az egyes forrásokból való részesedés feltételei (feladathoz, teljesítményhez kötött, hagyományokon alapuló "bázis szemléletű" elosztás, pályázati rendszer, térítési díjak, tandíj stb.) csakúgy, mint felhasználásuk lehetőségei, szabályai a különböző felsőoktatási intézményekben jelentősen eltérhetnek.

A felsőoktatás finanszírozása országoként jelentősen különbözik. Az eltérő rendszerek kialakulása történelmi, társadalmi, gazdasági, kulturális okokra, folyamatokra, tényezőkre egyaránt visszavezethető. A konkrét megoldások kialakulásában nagy a hagyományok és a konszenzus szerepe.

Egy-egy országban az egyes megoldások nem kizárólagosak, a különböző elemek, sőt, még a különböző filozófiák is sok esetben együtt léteznek, keverednek.

Turcsányi K.

A köz- és magánszféra együttműködése a felsőoktatásban

A finanszírozás módszerei, formái és – ezeken keresztül vagy ettől függetlenül – az összege is négy markáns érdekszféra harca, vélt vagy valós érdekeinek ütközése, érdekérvényesítő képessége eredményeként alakul ki.

A szereplők:

- az össz-társadalmi érdekképviselőre hivatott kormányzat, önkormányzatok;
- a hallgatók;
- a szakma, a tudomány, a felsőoktatás érdekeit képviselő szervezetek;
- az intézmény, az intézményben tanulók, dolgozók érdekeit képviselő vezetők, testületek.

Összefoglalás

A modern felsőoktatás sokféle társadalmi és szakmai igény alapján formálódik, amiből egy-egy szempont az emberi tőkébe való beruházás különböző vetülete és az oktatási infrastruktúra kiépítése. Ebben a folyamatban helyzeténél fogva kitérítetett, de nem kizárólagos szerepe van az államnak, és növekvő szerepeket tölt be a magánszféra. E közben az állami és a magánszféra kapcsolata is formálódik, új alapokra helyeződik.

A köz- és a magánszféra sikeres együttműködése a felsőoktatásban megvalósuló PPP projektekben a leglátványosabb. A PPP beruházásokon keresztül nyomon követhetők a beruházási döntéshozók, kivitelezők, üzemeltetők, finanszírozók és igénybevevők szempontjai, az oktatás finanszírozásának főbb problémái.

Számos problémával küzdő oktatási rendszerünk európai szintűvé való felzárkózásához a társadalom számára több mint 200 Md Ft-ba kerülő program csak a technikai feltételek megteremtéséhez járul hozzá, tartalommal való megtöltése valószínűleg nem lesz ennyire látványos és gyors.

Felhasznált irodalom

- [1] Polónyi István, Tímár János: Tudásgyár vagy papírgyár, Új Mandátum Könyvkiadó, 2001
- [2] Török Imre: Finanszírozás a felsőoktatásban, Edukatio, 1998, 1. sz.
- [3] Varga Júlia: Oktatás-gazdaságtan Közgazdasági Szemle Alapítvány, 1998
- [4] www.om.hu